

Організація фінансового обліку в банках

Ковалевич Д.А.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та підприємництва
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розкрито сутність, види та організацію обліку в установах банків. Зосереджено увагу на призначенні обліку, на особливостях ведення обліку в банках. Пояснено, що на повноту та достовірність операцій, відображених в обліку, впливає облікова політика, яка базується на принципах бухгалтерського обліку, яких банки повинні дотримуватися під час ведення рахунків і складання звітності. Визначено причини виникнення ризиків депозитних та кредитних операцій. Обґрунтовано залежність кредитної активності банків та обсягів кредитування від величини доходу на душу населення. Практична значимість полягає в тому, що розроблені пропозиції щодо удосконалення організації обліку банки можуть використовувати у практичній діяльності.

Ключові слова: фінансовий облік, облікова політика, облік депозитних операцій, облік кредитних операцій.

Ковалевич Д.А. ОРГАНИЗАЦИЯ ФИНАНСОВОГО УЧЕТА В БАНКАХ

В статье раскрыты сущность, виды и организация учета в учреждениях банков. Сосредоточено внимание на назначении учета, на особенностях ведения учета в банках. Объяснено, что на полноту и достоверность операций, отраженных в учете, влияет учетная политика, основанная на принципах бухгалтерского учета, которые банки должны соблюдать при ведении счетов и составлении отчетности. Определены причины возникновения рисков депозитных и кредитных операций. Обоснована зависимость кредитной активности банков и объемов кредитования от величины дохода на душу населения. Практическая значимость заключается в том, что разработанные предложения по совершенствованию организации учета банки могут использовать в практической деятельности.

Ключевые слова: финансовый учет, учетная политика, учет депозитных операций, учет кредитных операций.

Kovalevych D.A. ORGANIZATION OF ACCOUNTING IN BANKS

The article reveals the essence, types and organization of accounting in banks. Attention is focused on the purpose of accounting, features of accounting in the Bank. Explained that the completeness and accuracy of the transactions reflected in the account affected by the accounting policies based on accounting principles that banks should follow when maintaining accounts and preparing financial statements. Identified causes of risks Deposit and lending operations. Substantiates the dependence of the credit activity of the banks and lending of income per capita. The practical significance lies in the fact that the developed proposals for improving the organization of accounting, banks can use in practice.

Keywords: financial accounting, accounting policy, accounting, Deposit operations, accounting, credit operations.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головною метою розвитку економіки України є створення такої банківської системи, яка б задовольняла вимоги клієнтів, інвесторів, а також була надійною та стійкою в умовах політичних та економічних криз. Сучасний хід розвитку монетарної системи в Україні, як і в усьому світі, свідчить про те, що фінанси набули самодостатнього значення [1, с. 180]. Ефективна банківська діяльність позитивно впливає на оздоровлення економіки, відтворення національного виробництва, створення належних умов для здійснення підприємницької діяльності. Основною метою банківської діяльності є отримання прибутку, що утворюється як різниця між відсотками та іншими доходами, котрі одержують за активними операціями, та відсотками й іншими видатками,

що банк виплачує відповідно до залучених грошових ресурсів. Саме мета отримання прибутку спонукає банки до вдосконалення традиційних і впровадження нових банківських операцій і технологій, що створює можливості до підвищення рентабельності діяльності та водночас до збільшення її ризиковості.

У сучасному середовищі суб'єкти господарської діяльності через банківський сектор забезпечують потребу у широкому спектрі банківських операцій. Система обліку банку включає фінансовий, управлінський та податковий облік, що ґрунтується на єдиній інформаційній базі первинного обліку, відрізняючись цілями, об'єктами обліку, колом користувачів облікової інформації, роллю в управлінні установою, формою та періодичністю подачі даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій вказує на те, що дослідженню проблем організації і методології обліку в банківських установах присвячені праці Ф.Ф. Бутиця, Л.М. Кіндрацької, М.В. Кужельного, А.М. Мороза, В.І. Ричаківської, М.І. Савлука, В.В. Сопка, В.П. Шульги та інших вчених та фахівців. Їх дослідження показують вагомий результати у системі обліку.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Під час ведення обліку в банках виникає багато невирішених проблем. Розвиток банківської системи сьогодні в Україні спричинив загострення конкуренції між комерційними банками за ресурси та ефективні напрями їх розміщення. Банківська діяльність поєднує різносторонні напрями, які забезпечують у кінцевому результаті її ефективність; в умовах нестабільності фінансових ринків виникають додаткові чинники ризику функціонування установи. В умовах політичної та економічної кризи виникають ризики депозитних та кредитних операцій. Тому однією з проблем здійснення реформування та становлення фінансово-кредитного механізму, а отже, і розвитку банківської системи загалом є висока ризикованість депозитних та кредитних операцій. Можна зазначити такі причини, як недосконалість питання захисту інтересів вкладників від депозитних ризиків, незадовільний фінансово-господарський стан суб'єктів підприємництва, політична та економічна криза. Провідна роль у вирішенні проблем належить формуванню ресурсів комерційного банку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукової статті є дослідження організаційних аспектів фінансового обліку в банках.

Завданнями наукової статті є:

- розкриття сутності обліку в банках;
- висвітлення проблемних питань ведення обліку в банках;
- розроблення пропозицій щодо покращення процедур ведення обліку в банках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України (Постанова Правління НБУ від 30 грудня 1998 р. № 566) «бухгалтерський (фінансовий) облік забезпечує своєчасне та повне відображення всіх операцій банку та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, власний капітал, результати фінансової діяльності та їх зміни» [2]. Організація бухгалтерського обліку – це

система правил, яка забезпечує процес збирання, опрацювання, використання, аналізу та зберігання облікової інформації для виконання функцій банків.

Фінансовий облік в банках України – це складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про операції банку зовнішнім користувачам, а також внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень. Метою фінансового обліку є складання і надання фінансової інформації про господарську діяльність для забезпечення потреб насамперед зовнішніх користувачів [3, с. 15].

Фінансовий облік – це сукупність правил і процедур, які забезпечують підготовку і передавання інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та потоки грошових коштів банку згідно з вимогами чинного законодавства для задоволення потреб зовнішніх та внутрішніх користувачів для прийняття ними економічних рішень [4, с. 13].

Фінансовий облік ведеться безперервно з моменту реєстрації банку до його ліквідації із застосуванням програмного забезпечення, за допомогою якого в автоматизованому режимі здійснюються збирання, передавання, систематизація та оброблення інформації. Банки самостійно обирають систему та підсистеми фінансового обліку, виходячи з потреб управління банком, обсягу банківських операцій.

Основним призначенням фінансового обліку є складання і надання правдивої фінансової звітності загального призначення користувачам.

Значення фінансового обліку полягає в передачі фінансової звітності зовнішнім користувачам і реалізується через державне регулювання, яке спрямоване на створення єдиних правил ведення обліку та складання фінансової звітності, що є обов'язковим для всіх суб'єктів господарської діяльності. Державне регулювання фінансового обліку спрямоване на створення єдиних правил ведення обліку та складання фінансової звітності. Для регулювання фінансового обліку запроваджено національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку.

Банки як фінансові посередники мають свої особливості. Розвиток економіки безпосередньо впливає на банківську діяльність і на побудову фінансового обліку в банках. Діяльність комерційних банків регулює Національний банк, який розробляє правила та методичку ведення фінан-

сового обліку в банках. Деякі аспекти ведення фінансового обліку не врегульовані положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, тому Національний банк розробляє інструкції з бухгалтерського обліку в банках.

Організація обліку та фінансової звітності в установах банків регламентуються нормативно-правовими актами НБУ, які видаються у формі постанов правління НБУ а також інструкцій, положень, правил. Повнота та достовірність операцій, відображених в обліку, значною мірою залежать від облікової політики. Облікова політика банку – це сукупність визначених у межах чинного законодавства принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності.

У кожному банку розроблено положення про облікову політику банку, яке затверджується наказом або розпорядженням до початку нового календарного року і доводиться до відома всіх філій та відділень банку. Відповідно до положення про облікову політику банку встановлюється порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк, особливості організації та ведення фінансового обліку банку. Облікова політика банку базується на принципах бухгалтерського обліку, яких банки повинні дотримуватися під час ведення рахунків і складання звітності. Облікова політика банку враховує методи оцінки активів та зобов'язань, що передбачає вибір певної бази оцінки. До основ оцінки відносять історичну собівартість; поточну собівартість; чисту вартість реалізації (погашення); теперішню вартість (дисконтовану). Облікова політика має передбачати такі процедури бухгалтерського обліку, які виключають можливість здійснення взаємозаліку (крім випадків, передбачених чинним законодавством) активів та зобов'язань чи доходів та витрат як у бухгалтерських записах, так і у фінансовій звітності.

Важливим є розуміння основи національної системи обліку, яка базується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах бухгалтерського обліку. Облікова система, яка створюється відповідно до міжнародних стандартів, сприяє розвитку процесів економічної інтеграції країн, реалізації спільних проектів, зміцнює довіру інвесторів.

В Україні законодавчо визначено десять принципів бухгалтерського обліку: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів та витрат; превалювання сутності над формою; історична собівартість,

єдиний грошовий вимірник; періодичність. Проблеми застосування принципів обліку, визнання та оцінки в системі бухгалтерського обліку банків окремих фінансових інструментів завжди актуальні, оскільки оптимальне їх вирішення визначає достовірність облікової та звітної інформації банку і, відповідно, якість управлінських рішень, що приймаються. Важливим принципом міжнародних стандартів обліку та звітності є принцип відкритості, тому Національний банк України встановив порядок публікацій банками в засобах масової інформації звітності про свою діяльність.

Визнані банком доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та відповідності згідно з прийнятою банком обліковою політикою.

Водночас бухгалтерський облік нарахованих доходів і витрат здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною операцією окремо. Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класів 6 і 7. Облік нарахованих доходів і витрат та фактично отриманих доходів або сплачених витрат, а також доходів і витрат, що підлягають чи не підлягають оподаткуванню, здійснюється банком на окремих аналітичних рахунках.

У період кризи соціально-економічна система України переживає глибокий економічний спад, який супроводжується падінням доходів населення. Для банківської системи наслідки кризи означають проблеми із залученням коштів фізичних осіб, оскільки значна частина спрямовується на споживання, а не на заощадження. Існує залежність кредитної активності банків та обсягів кредитування від величини доходу на душу населення. Найголовнішою функцією банків є кредитна. Вони надають позики суб'єктам підприємницької діяльності, але акцентують увагу лише на цьому напрямі діяльності, що збільшує ризик непогашення кредитів, що особливо є актуальним для сучасного стану реального сектору в українській економіці [5, с. 35].

З огляду на економічну та політичну нестабільність в Україні найкращою гарантією повернення депозиту є його законодавче забезпечення, оскільки у разі виникнення негативних явищ джерелом повернення депозиту є Фонд гарантування.

Основною причиною банківських банкрутств є неповернення раніше виданих кредитів. Тому заходи щодо запобігання депозитних ризиків спрямовані на те, щоб закріпити

довіру до банківської системи. Доцільно контролювати якість роботи комерційних банків стосовно формування та використання депозитного та кредитного портфелів.

Необхідність контролю за діяльністю комерційних банків зумовлена тим, що в умовах ринку йде жорстока конкурентна боротьба між банками, а це змушує їх дедалі більше підвищувати ризикованість своїх операцій, щоб задовольнити клієнта й отримати прибуток.

Характер банківських операцій визначає форму обліково-аналітичної роботи банку. Існує нерозривний взаємозв'язок між операційною роботою та обліком в установах банків. Всі банки зобов'язані вести облік своєї діяльності та складати фінансову звітність. Одним із видів бухгалтерського обліку є фінансовий облік. Тому важливо правильно відобразити операції у реєстрах обліку, скласти бухгалтерські проведення і відобразити у фінансовій звітності.

Основними кількісними та якісними індикаторами, що характеризують перспективу «інновації» в банку, можуть бути кількість нових продуктів, що пропонуються клієнтам, нові технології управління банком (клієнтоорієнтована, процесноорієнтована тощо), нова версія операційного дня банку, нові інструменти та канали збуту банківських продуктів, скорочення трудомісткості банківських операцій, чисельності співробітників внаслідок запровадження інновацій тощо [6, с. 35].

Згідно з вимогами нормативних актів НБУ призначенням фінансової звітності банків є створення бази даних, яка дасть змогу реально оцінити показники ліквідності, платоспроможності та дохідності банків, а на цій основі визначити їх стан як комплексне поняття, що відображає різні напрями банківської діяльності [7].

Ефективна господарська діяльність можлива за умови забезпечення доступу учас-

ників ринку до фінансової інформації, яка дає змогу обґрунтувати висновки щодо своєї діяльності і ділової активності.

Висновки з цього дослідження. Вищевикладене засвідчує, що джерелом достовірної інформації про фінансово-економічний стан є дані фінансового обліку, без яких неможливо досягнути оптимізації ринкових процесів та раціонального функціонування економіки. Фінансовий облік у банках повинен забезпечувати своєчасне надання правдивої порівняльної інформації про активи, зобов'язання, фінансовий стан та результати діяльності банку, а також давати можливість прогнозування і визначення стратегії розвитку діяльності банку.

В сучасних умовах актуальним залишається питання ефективної взаємодії банківських депозитних ресурсів та функціонування кредитного потенціалу, а надання послуг на кредитному ринку допоможе вивести економіку з кризи. Одними із пріоритетних напрямів банківської діяльності є збільшення обсягу капіталу та поліпшення наслідків банківських ризиків, забезпечення захисту інтересів вкладників, підвищення рівня рентабельності, фінансової стабільності банків [8, с. 358].

Значення комерційних банків як головних суб'єктів грошово-кредитних відносин у суспільстві визначається їхніми можливостями залучати тимчасово вільні кошти та спроможністю ефективно використовувати фінансові ресурси для задоволення потреб реального сектору економіки. Від правильного ведення обліку залежать розміщення та використання всіх банківських ресурсів. Від здатності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами значною мірою залежать перспективи подолання спаду вітчизняної економіки та її подальшого зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Юхименко П.І. Монетаризм: теорія і практика : [монографія] / П.І. Юхименко. – К. : Кондор, 2005. – 312 с.
2. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України : Постанова Правління НБУ від 30 грудня 1998 р. № 566.
3. Облік і аудит у банках : [підручник] / за ред. А.М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 536 с.
4. Облік і аудит у банках : [навч. посіб.] / [О.В. Васюренко, Л.В. Сердюк, О.М. Сидоренко та ін.] ; за ред. О.В. Васюренка. – К. : Знання, 2006. – 595 с. – (Вища освіта XXI століття).
5. Тиркало Р.І. Банківські операції з цінними паперами : [монографія] / Р.І. Тиркало. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 211 с.
6. Шульга Н.П. Банківський контролінг: теорія, методологія, практика : [монографія] / Н.П. Шульга. – К. : Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2004. – 326 с.
7. Центральний банк і грошово-кредитна політика : [навч. посіб.] / за ред. Т.Д. Косової, О.О. Папаїки – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
8. Васильченко З.М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація : [монографія] / З.М. Васильченко. – К. : Кондор, 2004. – 528 с.